

Maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashda xalq og'zaki ijodining ahamiyati

Ismoilova Gulmira Erkin qizi

Termiz davlat pedagogika instituti
Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim
fakulteti 4-kurs talabasi

Rahimova Xosiyat

Termiz davlat pedagogika instituti
Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim
fakulteti 3-kurs talabasi

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarni o'z-o'ziga hurmat ma'nosini shakllantirishda bolalarning atrof-muhitga bo'lgan munosabati, uning "men" tushunchasini shakllantirish hamda o'ziga hurmat ,o'z qobiliyatlariga ishonishga yordam beradi va turli holatlarda yaxshi qaror qabul qilishiga imkoniyat beradi.Maktabgacha yoshdagi bolalarda xalq og'zaki ijodi orqali bilim, madaniy merosni saqlash, kundalik hayotda qadriyatlarimizdan foydalangan holda an'analarimizga sodiq qolishni o'rganadi.

Kalit so'zlar:ong, men tushunchasi, reyting, harakat, ta'sir, xalq ertaklari,og'izaki ijod, natija, ma'naviyat,psixika

O'z-o'zini anglash - insonning atrof-muhitga bo'lgan munosabati, uning "men" tushunchasi, o'ziga bo'lgan munosabati. Psixologiyada o'z-o'zini anglash psixik hodisa, shaxsning o'zini faoliyat sub'ekti sifatida anglashi tushuniladi, buning natijasida shaxsning o'zi haqidagi tasavvurlari aqliy "obraz-men" ga shakllanadi. Bola men kabi o'zini darhol anglamaydi; birinchi yillarda uning o'zi ko'pincha o'zini ism bilan

chaqiradi - atrofida gilar uni shunday chaqirishadi; u birinchi navbatda boshqa odamlarga nisbatan mustaqil sub'ekt sifatida emas, balki ular uchun ob'ekt sifatida o'zi uchun mavjuddir. O'z-o'zini anglash insonga xos bo'lgan dastlabki berilgan narsa emas, balki rivojlanish mahsulidir. Shu bilan birga, o'ziga xoslik ongining urug'i chaqaloqda allaqachon paydo bo'ladi, u tashqi ob'ektlardan kelib chiqadigan hissiyotlar va hissiyotlar o'rtasidagi farqni ajrata boshlaganida. o'z tanasi, "Men" ongi - taxminan uch yoshdan boshlab, bola shaxsiy olmoshlarni to'g'ri ishlata boshlaganda. O'z aqliy fazilatlarini anglash va o'zini o'zi qadrlash eng yuqori qiymat o'smirlik va yoshlik davrida. Ammo bu komponentlarning barchasi bir-biriga bog'langanligi sababli, ulardan birining boyitishi muqarrar ravishda butun tizimni o'zgartiradi. "Men" ning ochilishi 1 yoshda sodir bo'ladi. 2 yoki 3 yoshga kelib, odam o'z harakatlarining natijasini boshqalarning harakatlaridan ajrata boshlaydi va o'zini bajaruvchi sifatida aniq anglaydi. 7 yoshga kelib o'zini o'zi baholash qobiliyati (o'zini o'zi qadrlash) shakllanadi. O'z-o'zini anglashning shakllanishiga quyidagilar ta'sir qiladi: boshqalarni baholash va tengdoshlar guruhidagi maqom. "I-real" va "I-ideal" nisbati. Ularning faoliyati natijalarini baholash. Wolf Salomonovich Merlanning fikriga ko'ra, o'z-o'zini anglash to'rt komponentni o'z ichiga olgan murakkab psixologik tizimdir: 1) O'zining "men" ni anglashi; 2) O'z shaxsini anglash; 3) Shaxsiy aqliy sifatlardan xabardorlik; 4) Ijtimoiy va axloqiy o'z-o'zini baholash tizimi. Bu elementlarning barchasi bir-biriga bog'langan, ammo ular bir vaqtning o'zida shakllanmaydi. O'z-o'zini anglash deganda o'z shaxsiyatini, "men" ni jismoniy, ma'naviy va ijtimoiy mavjudot sifatida anglash jarayoni tushunilishi kerak. O'z-o'zini anglash - bu bilim va shu bilan birga ma'lum bir shaxs sifatida o'ziga bo'lgan munosabat. Shaxsning barcha jihatlari (jismoniy, ma'naviy, ijtimoiy) mavjud eng yaqin birlik, bir-biriga ta'sir qiladi. Shaxsning bu tomonlarini tushunish jarayoni murakkab yagona jarayondir. O'z-o'zini anglash o'ziga qaratilgan ongdir: ongni o'zining ob'ekti, ob'ekti qiladi. Bu qanday qilib materialistik bilim nazariyasi nuqtai nazaridan mumkin - bu asosiysi falsafiy savol o'z-o'zini anglash muammolari. Savol bu ong va bilish shaklining o'ziga xos xususiyatlarini aniqlashtirishdir. Bu o'ziga xoslik shundan kelib chiqadiki, o'z-o'zini anglash aktida inson ongi voqelikning subyektiv shakli bo'lib, o'zi sub'yekt va ob'yektga, anglyadigan ongga (sub'yektga) va anglyadigan ongga bo'linadi. ob'ekt). Bu bifurkatsiya, oddiy fikrlash uchun qanchalik g'alati tuyulmasin, aniq va doimiy ravishda kuzatiladigan haqiqatdir. O'z-o'zini anglash muammosini birinchi marta L.S. Vygotskiy. U o'z-o'zini anglashni genetik jihatdan ko'proq tushundi yuqori shakl ong, nutqning rivojlanishi, ixtiyoriy harakatlar va mustaqillikning o'sishi bilan tayyorlangan ongni rivojlantirish bosqichi sifatida. A.N. Leontiev o'z-o'zini anglashni hisobga olgan

holda, insonning o'zini shaxs sifatida anglashida o'zi haqidagi bilim va o'zini anglash o'rtasidagi farqni ajratish kerak deb hisobladi. A.G. Spirkin o'z-o'zini anglash deganda shaxsning o'z xatti-harakatlari, ularning natijalari, fikrlari, his-tuyg'ulari, axloqiy xarakteri va manfaatlarini, xatti-harakatlarining ideallari va motivlarini anglashi va baholashi, o'zini va hayotdagi o'rnini yaxlit baholashini tushunadi. I.I. Chesnokova o'z-o'zini anglash muammosini o'rganishda ong va o'zini o'zi anglash o'rtasidagi munosabatni aniqlashtirish muhim deb hisoblaydi. Uning ishonchi komilki, bu bir xil tartibdagi hodisalar, ularni ajratish faqat mavhumlikda mumkin, chunki shaxsning haqiqiy hayotida ular bitta: ong jarayonlarida o'z-o'zini anglash ong shaklida mavjud. ong aktining mening Menga munosabati. Bu hodisalar orasidagi farq shundan iboratki, agar ong butun ob'ektiv dunyoga e'tibor qaratsa, o'z-o'zini anglash ob'ekti shaxsning o'zi hisoblanadi. O'z-o'zini anglashda u ham sub'ekt, ham bilish ob'ekti sifatida harakat qiladi. Chesnokova o'z-o'zini anglashning quyidagi ta'rifini beradi: "O'z-o'zini anglash - bu murakkab aqliy jarayon bo'lib, uning mohiyati odam tomonidan turli xil faoliyat va xatti-harakatlar holatlarida, boshqa odamlar bilan o'zaro munosabatlarning barcha shakllarida o'zining ko'plab tasvirlarini idrok etishdan iborat. odamlar va bu tasvirlarni yagona yaxlit shakllanishga birlashtirishda - vakillikka, so'ngra boshqa sub'ektlardan ajralib turadigan sub'ekt sifatida o'z Men tushunchasiga; O'zining mukammal, chuqur va adekvat qiyofasini shakllantirish. Maktabgacha yoshda baholash va o'zini o'zi qadrlash hissiy xususiyatga ega. Atrofdagi kattalar orasida eng yorqin ijobiy bahoni bola sevgi, ishonch, mehrni his qiladiganlar oladi. Keksa maktabgacha yoshdagi bolalar ko'pincha atrofdagi kattalarning ichki dunyosini baholaydilar, ularga chuqurroq baho berishadi. Maktabgacha tarbiyachining o'zini baholashi ko'p jihatdan kattalarning baholashiga bog'liq. Past reytinglar eng ko'p salbiy ta'sir. Va haddan tashqari baholanganlar, natijalarni bo'rttirib ko'rsatish yo'nalishi bo'yicha bolalarning o'z imkoniyatlari haqidagi g'oyalarini buzadi. Lekin ayni paytda ular faoliyatni tashkil etishda, bolaning kuchini safarbar qilishda ijobiy rol o'ynaydi. Voyaga etganlarning baholash ta'siri qanchalik aniq bo'lsa, bolaning o'z harakatlarining natijalari to'g'risidagi tasavvurlari shunchalik aniq bo'ladi. O'z harakatlarining shakllangan g'oyasi maktabgacha yoshdagi bolaga kattalarning baholashlariga tanqidiy munosabatda bo'lishga va ma'lum darajada ularga qarshilik ko'rsatishga yordam beradi. Qanday yosh bola, u kattalarning o'zi haqidagi fikrini qanchalik tanqidsiz qabul qiladi. Katta yoshdagi maktabgacha yoshdagi bolalar kattalarning baholarini o'zlarining tajribasi ularni undaydigan munosabat va xulosalar prizmasi orqali inkor etadilar. Agar bola o'z harakatlarining natijalarini mustaqil ravishda tahlil qilishni bilsa, hatto ma'lum darajada kattalarning buzg'unchi baholash ta'siriga qarshi tura oladi. Aynan kattalar

bolaning baholash faoliyatining tug'ilishi va shakllanishini rag'batlantiradi, bunda: atrof-muhitga o'z munosabatini va baholash yondashuvini ifodalash; chaqaloqning faoliyatini tashkil qiladi, individual faoliyatda tajriba to'planishini ta'minlaydi, vazifa qo'yadi, uni hal qilish yo'llarini ko'rsatadi va ish faoliyatini baholaydi; faoliyat namunalari taqdim etadi va shu bilan bolaga uni amalga oshirishning to'g'riligi mezonlarini beradi; tengdoshlari bilan qo'shma tadbirlarni tashkil qiladi, bu bolaga bir xil yoshdagi odamni ko'rishga yordam beradi, uning istaklarini inobatga oladi, uning manfaatlarini hisobga oladi, shuningdek kattalar faoliyati va xulq-atvorini tengdoshlari bilan muloqot qilish holatlariga o'tkazadi (M.I. Lisina, D.B. Godovikova va boshqalar.). Baholash faoliyati kattalardan bolalarga murojaat qilishda xayrixohlik bildiradi olishi, birinchisiga bo'lgan ehtiyojni ko'rsatish uchun ularning talablari va baholari bilan bahslasha olishi, baholashdan moslashuvchan, stereotiplarsiz foydalanishi, salbiy bahoni yumshatish, uni o'zaro bog'liqlik bilan uyg'unlashtirishni talab qiladi. kutilgan ijobiy. Ushbu shartlar bajarilganda, ijobiy baholar tasdiqlangan xatti-harakatlar shakllarini mustahkamlaydi, chaqaloqning tashabbusini kengaytiradi. Va salbiy bo'lganlar - faoliyat va xatti-harakatni qayta qurish, istalgan natijaga erishish uchun yo'naltirish. Ijobiy baho boshqalarning ma'qullash ifodasi sifatida salbiy bo'lmasa, o'zining tarbiyaviy kuchini yo'qotadi, chunki bola birinchisining qadrini his qilmaydi. Faqat ijobiy va salbiy baholashning muvozanatli kombinatsiyasi maktabgacha tarbiyachining baholash va o'zini o'zi baholash harakatlarini shakllantirish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratadi.

Xulosa qilib aytishimiz mumkinki, badiiy adabiyot bolalarni aqlan, axloqan va estetik tarbiyalashning qudratli, ta'sirchan quroli sifatida xizmat qiladi, u bola nutqini rivojlantirish va boyitishga ulkan ta'sir ko'rsatadi. She'riy obrazlarda badiiy adabiyot jamiyat va tabiat hayotini, insoniy his-tuyg'ular va o'zaro munosabatlar olamini ochib beradi hamda tushuntiradi. Bu namunalar o'z ta'sir kuchiga ko'ra turlicha bo'ladi: hikoyalarda bolalar so'zlarning lo'ndaligi va aniqligini bilib oladilar; she'rlarda o'zbekcha nutqning musiqiylikini, ohangdorligini ilg'aydilar; xalq ertaklari ular oldida tilning aniqligi va ifodaliligini namoyon qiladi, ona tilidagi nutqning yumor, jonli va obrazli taqqoslashlar, ifodalarga qanchalik boyligini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Muxsiyeva A.SH. Oilada milliy tarbiya jarayonining metodik asoslari: Pedagogika fanlari nomzodi. ...diss. - T., 2005. - 147 b.
2. Oila pedagogikasi /O.Hasanboyevaning umumiy tahriri ostida. - T.:Aloqachi, 2007. - 384 b.
3. Ortiqov N. Milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida o'quvchi shaxsini axloqiy shakllantirish: Ped. fan. dokt. ... diss. - T.: 2000. - 305 b.
4. Shodmonova SH. Oilada kichik maktab yoshidagi bolalami milliy qadriyatlar asosida axloqiy tarbiyalashning pedagogik asoslari: Ped. fan. nom. diss. avtoreferati. - T.: 20
5. Qodirova F.R. va boshq. Maktabgacha pedagogika., Toshkent: "Ma'naviyat" nashriyoti, 2013, 159 b.
6. Qodirova F.R. va boshq. Maktabgacha pedagogika. Maktabgacha ta'lim bakalavriat ta'lim yo'nalishi talabalari uchun G` Toshkent: "Tafakkur" nashriyoti, 2019,
7. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi . Yangi tahrir. 2022.02.04

